

A ANECDOTE TYPE STINGY HAMİT IN THE OTTOMAN LİTERATURE

İlyas KAYAOKAY*

* Doktora Öğrencisi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı A.B.D

E-mail: kayaokay_2323@hotmail.com

Copyright © 2018 İlyas KAYAOKAY. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

Dîvan literature, which constitutes one of the written sources of folk literature, contains many folkloric elements in literary products and has played an important role in transferring our culture from the beginning to the end. Today we owe this literary knowledge to some of the topics of the public domain. In this study, an anecdote which can not be found enough information about today will be explained with the movement of Ottoman literary texts.

Triggers from oral cultural products are usually described in terms of an ancestor type. In addition to world-famous jurist types such as Nasreddin Hodja, there are only certain types of jokes in certain regions. Stingy Hamit, which we have studied in the study, is one of the juridical types known in Istanbul. The only work that was done as an independent was about Fuat Köprülü (1928) and he was forgotten because he was not told today. A few lines of information about Stingy Hamit, which is not much information about the sources, is found in the work of Gelibolulu Mustafa Ali in the book named Teşrifat-nâme. According to Stingy Hamit; living in the age of Fatih, Fatih is a rich but stingy merchant who has received money from himself. Two known today are recorded in the works of Süleyman Fâik and Fâik Reşâd.

In the Divan poem, Stingy Hamit emerges as an antagonist in literary texts as a symbol of his poetry. The poets, when talking about themselves, appreciating others, and most criticizing others, refer to Stingy Hamit as an element of comparison and analogy for a total of three

reasons. Especially in the 16th century, it is seen that many poets placed Stingy Hamit in his poems. The Letâif of the Lâmi'î Çelebi taken in this century also contains the first known fact about Stingy Hamit. Although there is no related joke about Stingy Hamit in divan and mathnawi, many poets are regarded as a mark of his remembrance in Ottoman society.

Keywords: Nasreddin Hodja, Stingy Hamit, Hatem, Divan Literature, Anecdote, Eagle

DÎVÂN EDEBİYATINDA BİR FIKRA TİPİ: PİNTİ HAMİT

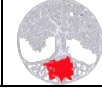
ÖZET

Halk biliminin yazılı kaynaklarından birini teşkil eden Dîvân edebiyatı, edebî ürünlerinde pek çok folklorik unsuru ihtiva etmekte olup kültürümüzün kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Bugün halk bilimi alanına ait bazı konulardaki sahip olduğumuz bilgileri bu edebiyata borçluyuz. Bu çalışmada da günümüzde yeterince hakkında bilgi bulunamayan bir fıkra tipinin Osmanlı edebî metinlerinden hareketle izahı yapılacaktır.

Sözlü kültür ürünlerinden olan fıkralar, genellikle bir fıkra tipine bağlı olarak anlatılır. Nasreddin Hoca gibi dünyaca meşhur fıkra tiplerinin yanında, sadece belirli bölgelerde bilinen fıkra tipleri de vardır. Çalışmada ele aldığımız Pinti Hamit, cimriliğiyle tanınmış İstanbullu fıkra tiplerinden biridir. Hakkında müstakil olarak yapılan tek çalışma Fuat Köprülü'ye (y.t. 1928) ait olup fıkraları günümüzde anlatılmadığı için unutulmaya yüz tutmuştur. Kaynaklarda hakkında fazla bir bilgi olmayan Pinti Hamit'le ilgili birkaç satırlık malumata Gelibolulu Mustafa Ali'nin Teşrifat-nâme adlı eserinde rastlanmaktadır. Buna göre Pinti Hamit; Fatih devrinde yaşayan, Fatih'in kendisinden para aldığı zengin fakat cimri bir tüccardır. Bugün bilinen iki fıkrası, Süleyman Fâik ve Fâik Reşâd'ın eserlerinde kayıtlıdır.

Dîvân edebiyatında Pinti Hamit, hasisliğin sembolü olarak edebî metinlerde karşımıza çıkmaktadır. Şairler, kendi talihsizliklerini ifade ederken; methiyelerde ve en çok da hicviyelerde olmak üzere üç sebeple kendisini, mukayese ve benzetme unsuru olarak anmışlardır. Özellikle 16. asırda pek çok şairin Pinti Hamit'e manzumelerinde yer verdiği görülmektedir. Yine bu asırda kaleme alınan Lâmi'î Çelebi'nin Letâif'i, Pinti Hamit ile ilgili bilinen ilk fıkrayı ihtiva etmektedir. Dîvânlarda ve mesnevilerde Pinti Hamit'le alakalı bir fıkraya rastlanmasa da pek çok şairin onu anması, Osmanlı toplumunda fıkralarının çokça anlatıldığının bir nişanesi olarak kabul edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Nasreddin Hoca, Pinti Hamit, Hâtem Dîvân Edebiyatı, Fıkra, Kaside

GİRİŞ

Dîvân edebiyatı ürünleri, halk biliminin “yazılı” kaynakları arasında yer almaktadır. Özellikle dîvânlar, zengin folklorik unsurları ihtiva eden edebî ürünlerdendir. Bu çalışmada, bu folklorik unsurlardan yalnızca bir tanesi olan “fikra” bahsiyle alakalı bir husus ele alınacaktır.

Sözlü kültürümüzün önemli unsurlarından biri olan fikra için en kapsamlı tanımlama “Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları” adıyla bir çalışma yapan Dursun Yıldırım’a aittir. Buna göre fikra; *“hikâye çekirdeğini hayattan almış, bir vaka veya tam bir fikrin teşkil ettiği kısa ve yoğun anlatımlı, beşerî kusurlarla içtimaî ve gündelik hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç hadiseleri, çarpıklıkları, ziddiyetleri, eski ve yeni arasındaki çatışmaları, sağduyuya dayalı ince bir mizah, hikmetli bir söz, keskin bir istihza yolu ile yansıtan; umumiyetle bir fikra tipine bağlı olarak nesir dili ile yaratılmış, sözlü edebiyatın müstakil şekillerinden ibaret yaygın epik- dram türündeki realist hikâyelerden her birine verilen isimdir.”* (Yıldırım, 1999: 3)

Fıkralar anlatılırken çoğu defa bir “fikra tipine” bağlı¹ olarak anlatılır. Nasreddin Hoca, dünyaca ünlü bir fikra tipidir. Sadece halk edebiyatı ürünlerinde değil, dîvân edebiyatı metinlerinde de adına rastlanmaktadır. (Çavuşoğlu, 1995; Kurnaz, 1997; Kayaokay, 2013 Taşlıcalı Yahyâ’nın “Gencine-i Râz” mesnevisinde (Çınar, 2007) “Ebü’l-hayr Rûmî’nin Saltuk-nâme’sinde, Lâmi’î Çelebi’nin Letâifi’nde, Basîrî’nin Letâifi’nde Güvâhî’nin Pend-nâme’sinde, Muhyî-i Gülşenî’nin Menâkıb-ı İbrâhîm-i Gülşenî’sinde” (Ceyhan, 2011: 122), Kaygusuz Abdal’ın Budala-nâme’sinde ve Nevi-zâde Atâyî’nin Sohbetü’l-Ebkar mesnevisinde, “Fehim-i Kadîm’in Tercüme-i Letâyif-i Kibâr-ı Kümmelîn” adlı eserinde (Ekinci, 2013), Hoca ile ilgili bazı fıkralara yer verilmiştir.

Nasreddin Hoca dışında “Bekrî Mustafa” da (Batislam, 2013: 209) bazı edebî metinlerde karşımıza çıkmaktadır. Bazı dîvân şairleri etrafında teşekkül eden fıkralar da mevcuttur. Fuzûlî ve Bağdatlı Rûhî arasında geçtiği iddia edilen bir olay² bugün fikra literatürü içerisinde

¹ Saim Sakaoğlu’nun tasnifine göre fikra tipleri 3 temel başlık altında toplanmaktadır:

I. Tarihte yaşamış şahsiyetler etrafında teşekkül eden fıkralar

- 1- Her bölgede tanınan ünlü tipler (Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa vb.)
- 2- Sadece yaşadıkları bölgede tanınan tipler (Tayip Ağa “Konya”, Niyazi Dede “Sivas”, İbik Dayı “Elazığ” vb.)

II. Bir topluluğu temsil eden tipler etrafında teşekkül eden fıkralar

- 1- Din ve inanış sistemi ile ilgili olanlar (Hoca, Kadı, Bektaşî, Tahtacı vb.)
- 2- Bir bölge halkı ile ilgili olanlar (Karadenizli, Karatepeli, Kayserili vb.)
- 3- Bir karakter veya meslek grubu ile ilgili olanlar (Cimri, Ahmak, Deli, Sarhoş, Hırsız, Doktor, Polis vb.)

III. Eş kahramanlı fıkralar (Hoca-Talebe, Usta-Çırak, Komutan-Asker, vb.) (Gönen, 2004: 222)

² İki büyük düşünür ve şair Fuzulî ve Ruhi devrin padişahının sarayında bir davete icabet etmişler. Eften püften şeylerle kopmayacak dostlukların adamı olan bu iki arkadaş, cennetten bir köşe-vari sarayın muhteşem güzel bahçesinde dolaşırken; Şair Ruhi’nin aklına muziplik gelmiş;

Ruhi: -Ya Fuzulî dostum, şu cennet gibi bahçenin, şu güzel çiçeklerin içinde, şu göz alıcı işlemeli duvarların dibindeki o uyuz iti görüyor musun?

Fuzulî: -Görüyorum ya Ruhi

Ruhi: -İşte o it bu sarayda Fuzulî!

değerlendirilmektedir. Dîvân şairlerinden Haşmet, Koca Ragıp Paşa ve Fıtnat Hanım ile ilgili pek çok fikranın³ olduğu bilinmektedir.

Bu çalışmada; kültürümüzde cimriliğiyle meşhur olmuş İstanbullu fıkra tiplerinden Pinti Hamit'in Klasik edebiyatımızda nasıl yer aldığı tespit edilen metinlerden hareketle ifade edilmeye çalışılacaktır.

1. DÎVÂN ŞİİRİNDE PİNTİ HAMİT

Kaynaklarda Pinti Hamit'in kim olduğuyla ilgili fazla bir bilgi yoktur. Fatih devrinde yaşayan, İstanbullu, cimriliğiyle meşhur zengin bir tüccar olduğu bilgisi Gelibolulu Mustafa Ali'nin Teşrifat-nâme adlı eserinde yer almaktadır:

“... bâ-husûs İstânbûl fâtîhi merhûm Sultan Muhammed Han-ı sa'îd ol zemânun mütemevvili **pinti Hamîd'den** kâh mu'âraza yüzünden niçe bin sikke altun almak ve kâh leşker-i guzâta mu'âvenetin mutâlebe ile mezbûra def'aten niçe kise filori salmak vâki' olurdu...” (Akdaş, 2009: 77) Gelibolulu Ali'nin bu ifadelerinden anlaşılacağı üzere Pinti Hamit, Fatih'in kendisinden kavga ve çekişme ile para aldığı bir zengindir.

Pinti Hamit hakkında yazılan ilk müstakil yazı, Fuat Köprülü'nün 1928 yılında Türkiyat Mecmuası'nda kaleme aldığı “Pinti Hamid” başlıklı iki sayfadan oluşan makaledir. Bu yazıda, Pinti Hamit'in Osmanlı edebî metinlerindeki yeri birkaç örnekle ifade edildikten sonra bilinen iki fıkrasına yer verilmiştir.

Dilimizdeki “Hamit gibi cimri olmak” deyimini (Türkmen, 2009: 114) buradan gelmektedir. Sultan II. Abdülhamid'e de çok titiz bir şekilde harcama yapması sebebiyle “Pinti Hamid” lakabı takılmıştır. Teodor Kasap 1875 yılında, Moliere'in Cimri adlı oyununu “Pinti Hamit” adıyla uyarlamıştır. Pinti Hamit “İstanbullu” fıkra tiplerinden biri olarak halk edebiyatı literatüründe yer almaktadır. (Emeksiz, 2009: 281)

Pinti Hamit'le ilgili ilk fıkrayı 16. asır şairlerinden Lâmi'î Çelebi'nin “Letâif” adlı eserinde görüyoruz. Esasında 16. asırda yazılmış pek çok dîvân ve tezkirede Pinti Hamit'in adı geçmektedir. Özellikle Basîrî'nin Revânî için söylediği bazı manzumelerde Zâtî ve Taşlıcalı Yahyâ Dîvânı'nda ve Cinânî'nin mesnevisinde görülmesi, Pinti Hamit'in 16. asırda bir fıkra tipine dönüştüğünün, fıkralarının halk tarafından anlatıldığıının en önemli nişaneleridir.

Tarihî kaynaklarda Pinti Hamit ile ilgili tespit edebilen 2 fıkra vardır. Lâmi'î Çelebi'nin anlattığı fıkrayı Fâik Reşâd da nakletmektedir. Bu fıkrada, Pinti Hamit'in İstanbullu bir hoca olduğu ifade edilmektedir. Bir gün hasta olan Pinti Hamit'e bir tavuk getirilir. Tavuk, Devlet adlı cariyesi tarafından her gün pişirilip suyundan çorba yapılır. Çok pişirmekten ötürü tavuk dağılma aşamasına gelir. Pinti Hamit, cariyesinden tavuğu dağıtmadan son bir defa daha

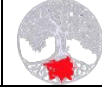
Atılan taşı tekrar gediğine koymak için bir an düşündükten sonra;

Fuzuli: -Doğru söylersin ya Ruhi... Sıkacaksın şu itin boğazımı çıkacak içinden Ruhi!

<http://webedebiyat.blogspot.com.tr/2013/05/fuzuli-ile-ruhinin-atismasi-iki-buyuk.html> [Erişim Tarihi: 8.3.2018]

³<http://www.edebiyatvesanatakademisi.com/divan-nesri-mesnevi-tarih/sair-hasmet-ve-fikralari-1353.aspx>

[Erişim Tarihi: 8.3.2018]

pişirmesini, bunu yaptığı takdirde kendisi ölünce azat edileceğini söyler. Cariye de kendisinin değil tavuğun artık azat edilmesi gerektiğini söyleyerek Pinti Hamit'in cimriliğini ironik bir dille yüzüne vurur. Süleyman Fâik'in naklettiği fıkrada ise; doktora para vermenin ölmekten daha pahalı olduğunu anlayan Pinti Hamit'in ölmeyi daha ucuz bularak doktoru kovması anlatılır.

Lâmi'î Çelebi'nin "Letâif" adlı eserinde yer alan Pinti Hamit ile ilgili fıkra şöyledir:

"Pinti Hamid ki İstanbul hâcelerinden tamam maldârlarından idi. Amma hıssat-i nihâyetde ve imsâki gayetde olmanın zamanında âvâzesi pinti Hamidlikle etraf-ı bilâde yayılmışdı. Dehrin emîr ü fakiri ve şehrin kebîr ü sagîri anın bu halini bilmişdi. Bir gün haste ve rûzigardan şikeste olur. Meâmili olan hâcelerden biri bunun halini sormağa ve hastalığın görmeğe gelüb bir soyulmuş tavuk duta gelür. Meğer kim Hâce Hamid'in bir karı aşçı câriyesi vardı ki

Beyit:

Ağaç yay gibi arkası bükülmüş

Çürük ok gibi kaş kirpik dökülmüş

Bî-hal u fûrûmânde ve bî-takat ü dermânde kalmışdı. Anı kığırub eydür. "Devlet, şu tavuğu çölmeğe koyub ocağa ur. Bir çağa kaynadıb suyuna bana bir şûrba bişür. Yine tavuğu saklıyasın. Yarın dahi ölmezsek bir şûrba yine eyleyesin." Velhasıl bu resme bir nice gün geçer. Devlet tavuğu kaynadıb, Hâce şûrbâsın içer.

Beyit:

Yanında hâcenin benzer olupdır sîm ü zer-i cândan

Ki can virir Hudâ haffî bir akçe çıksa hemyândan

Âhir Devlet bir gün tavuğu çölmeği ile götürür Hâcenin önüne getirür: "Efendi tavuğun işi bitdi ve kaynamaktan canına yetdi. Bir dahi kaynarsa dağılır gider. Andan sonra anı kimse ne ider, yi gitsün" dir. Hâce çün tavuğu bu halde görür. Devlet'e eydür: "Eğer mûrî bu tavuğu bir dahi kaynadıb dağıtmasın ve şurbâsın bana içirüb etin zayı itmeyesin, vasiyet ideyim ki eğer bu hastalıktan fevt olursam seni maldan âzâd ve hâtırım hurrem (u) şâd itsünler" dir. Devlet eydür: "Efendi sen sağ ol ve devletle sıhhat bul. Ben ol âzâdlıktan geçdim. Hemân cânınçün tavuğu âzâd ve canını şâd eyle" dir." (Savran, 1989: 174-175)

Süleyman Fâik Efendi Külliyyâtı'nda anlatılan fıkra şöyledir:

"Kemâl-i hıssat-i denâet (alçak tabiatıyla) ile meşhur olan Pinti Hamid bir gün hasta olup, kendüye muâlece etmek (ilaç yapmak) için bir tabib getürtmiş. Tabib geldikde, hastanın hastalığını bildiğinden "peşin kendüye kırk guruş virilür ise tababet iderüm" deyu cevap vermek ile Pinti-i mezkûr "yarın gel sana cevap vireyüm" demiş. Tabib gitdükdde mahalle imamını çağırıp sual ider ki:

"Ben vefat ider isem kaç guruş ile kaldurursun?"

İmam dahi "yirmi guruş ile kaldururum" dedikde Pinti Hamid;

"Bu suretde ölmek, tabibe baktırmaktan kârlı oluyor" diyerek tabibi tard eylediği menkuldür.⁴

Pinti Hamit, Osmanlı edebî metinlerinde cimriliğin timsali olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir fıkra tipi olan Pinti Hamit'in dîvân şiirinde zikredilme sebeplerini üç ana başlık altında toplayabiliriz.

⁴ <http://sehirtiyatrosu.bursa.bel.tr/pinti.html> [Erişim Tarihi: 10.03.2018]

1. 1. Şairin Kendi Talihsizliğini İfade Etmesinde

Koruağası-zâde Esad Efendi'nin (ö.1766), "Saz Şairleri" adlı eserde yer alan bir kıt'asında, inatçı feleğin kendisine lütufta bulunmadığını söyledikten sonra talihsiz oluşunu Pinti Hamit ve Hâtem-i Tay gibi iki zıt karakter üzerinden anlatmaya çalışır. Buna göre; Esad o kadar talihsiz ve kısmetsizdir ki talihi Hâtem'i bile Pinti Hamit gibi cimri biri haline getirir:

Görmedim ömrüm içre ey Es'ad
Bana lütf ettiğin bu çerh-i anîd
Hâtem-i Tây ise sehâda eğer
Tâli'im eyler anı **Pinti Hamîd** (Ergun, 1945: 1323)

Esad'ın bu kıt'asına benzer bir kıt'a Râsih (ö.1731) Dîvânı'nda görülmektedir. Râsih de kara bahtından dem vurarak bu dünyada bir gün olsun ak yani iyi gün görmediğini, kötü günler içinde ömrünü sürdürdüğünü ifade eder. Şair, karşısına çıkan insanların da kendisine karşı menfî bir tavra sahip olduğunu Hâtem ve Pinti Hamit ile anlatır. Bir kimse Hâtem gibi cömert olsa da kendisine gelince Pinti Hamit kesildiğini söyler:

Eser-i baht-ı siyâhımla dilâ
Görmedim dünyede bir rûz-ı sepîd
Bir kişi olsa sehâda Hâtem
Bana geldükde olur **Pinti Hamîd** (Râsih Dîvânı Kıt'a-1)

Dîvânı'nda Pinti Hamit'i iki kere anan Lebîb (ö.1768), bir beytinde kendi talihinin kötü olduğunu ifade etmek için Pinti Hamit'i mukayese unsuru olarak zikreder. Şairin ifadesine göre; herkesin karşısına lütf ve ihsanı bol kimseler çıkarken kendisine de Pinti Hamit gibi cimri insanlar denk gelmektedir:

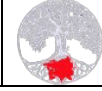
'Atâsı Ca'fer ü Yahyâ'ya şöhretinde mezîd
'Aceb ki oldu bizim hakkımızda **Pinti Hamîd** (Lebîb Dîvânı, Müf, 6)

1. 2. Övgü Unsuru Olarak Kullanılması

Trabzonlu Sâlim (ö.1742), Sadrazam Damad İbrahim Paşa için yazdığı bir kasidede, cömertlik hususunda Hâtem ile Paşa'yı mukayese eder. Derya gibi sonsuz cömertliğe sahip olan Paşa'nın yanında Hâtem, Pinti Hamit gibi cimri kalmaktadır:

Sana nisbetle ey deryâ semâhat Hâtem-i Tâyi
Bu devrin gûyiyâ **Pinti Hamîdidir** denâ'etde (Hakverdioğlu, 2007: 327)

Diyarbakırlı Hâmî Ahmed (ö.1747), Köprülü-zâde Abdullah Paşa'nın vezirliğe getirilmesi vesilesiyle yazdığı kasidede, Paşa'nın övgüsünde bulunurken Hâtem ve Pinti Hamit'i de mukayese unsuru olarak anmaktadır. Şair, memduhun cömertliği ile Pinti Hamit'i kıyaslayarak Paşa'nın cömert eline nazaran Pinti Hamit'in ihsanının daha düşük olduğunu söyler. Kasidelerde böyle kıyasların çok az olduğu bilinmektedir. Zira memduh ile mukayese edilen kişiler şairin de ikinci mısradaki yaptığı gibi Hâtem gibi cömertliği ile meşhur büyük kimselerdir.

Şair, Hâtem'in cömertliğinin Paşa'nın cömertliği yanında sönük kalacağını ifade etmektedir. İlk mısradaki Pinti Hamit ile mukayese edilmesi belki de memduha yapılan bir nevi uyarıdır:

Kef-i kerîmüne nisbetle ma'n **Pinti Hamîd**

'Atâ-yı Hâtem-i Tayi nedür o şey'-i hakîr (Hâmî Dîvânı, K.3/97)

Diyarbakırlı Lebîb (ö.1768), Damad Ragıb Hüseyin Paşa'nın Diyarbakır'da memur olarak görevlendirilmesi üzerine yazdığı kasidesinde, Paşa'nın cömertliği bahsinde Pinti Hamit'i de anar. Buna göre; bütün Pinti Hamitlere nisbetle, Paşa'nın lütuf ve ihsanı, Arap diyarında yerden çıkan meşhur su gibidir:

Bunun 'atâsına nisbetle cümle **Pinti Hamîd**

Ya necl ile 'Arab içre şehîr olan mâdır (Lebîb Dîvânı, K.16/28)

1. 3. Yergi Unsuru Olarak Kullanılması

Basîrî (ö.1535), Revânî ile bir çekişme içerisindedir. Onun için yazdığı bir kıt'ada Revânî'yi Pinti Hamit'e benzetmektedir. Şairin ifadesiyle; Revânî ile Pinti Hamit'in ruhları bir yaratılmıştır. Birinin ekmeğinin özelliği yenilmemesi, diğersinin suyunun özelliği ise görülmemesidir. Pinti Hamit'in ekmeği ne çeşitse Revânî'nin suyu da o çeşittir. Başka bir kıt'asında da "Pinti Hamit bir zamanlar dünyada pintiliğinin çokluğu ile anılırdı. Şimdi evlerden uzak oldu, artık kimse onu bu suç ile anmaz." diyerek Revânî'yi hicveder.

Revânîyle meger **Pinti Hamîd**'ün

Bir aradan yaradılmış revânî

Birinün vâsf-ı nâmı lâ-yezûkân

Birinün na't-ı âbı len-terânî

Ne denlü nâmı var **Pinti Hamîd**'ün

İki ol denlüdür âb-ı revânî (Sungurhan, 2017: 178-179)

Bir dem idi cihanda **Pinti Hamîd**

Anılırdı kemâl-i hisset ile

Şimdi evden eve berü oldu

Kimse anmaz anı bu töhmet ile (Solmaz, 2011: 27)

Zâtî (ö.1546), bir kıt'asında İshâk adlı bir kimsenin cimriliğinden söz eder. İfadesine göre; onun gibi cimri bir kimse daha yoktur. Ondan cömertlik beklemek hatadır. Cimriliğiyle meşhur Pinti Hamit bile onun yanında Hatem gibi cömert kalır:

Yokdur İshâk bigi bir nâ-kes

Lutf u ihsânı andan itmen ümîd

Hâtem-i Tây durur ana nisbet

Mülk-i hisset içinde **Pinti Hamîd** (Kurtoğlu, 2016: 306)

Rüstem Paşa için bir mersiye yazan Taşlıcalı Yahyâ (ö.1582), bu ölümden duyduğu memnuniyet ile Paşa'yı ağır şekilde hicveder. Yahyâ Bey, Rüstem Paşa'nın paraya çok düşkün olduğunu, bir akçe için ölümü göze alabilecek karakterde olduğunu söyler. Buna mukabil çok da cimridir. Pinti Hamit'in bile ondan daha cömert olduğunu söyleyerek hasisliğini ifade eder:

Câyiz idi ola bir akçanın üstüne şehîd
Bir sahî kimse idi ana göre **Pinti Hamîd** (Taşlıcalı Yahyâ Dîvânı, Terk.B./5-7)

Bursalı Cinânî'nin (ö.1595), Cilâü'l-kulûb adlı mesnevisi bir nasihât-nâme olup 20 (ıkd) bölümden oluşmaktadır. Her bölümde bir nasihât ve konuyla alakalı bir hikâyeye yer verilir. Mesnevinin 4. "İkd"ı, zengin, fakir, cömert ve cimri insanlar hakkındadır. (b.818-901) Şair, bu bölümde insafı olmayan cimri bir kimsenin hikâyesini anlatır. Bu kişinin alçaklık ve hasislikte Pinti Hamit ile eş değer görüldüğü ifade edilir:

Meger var idi bir hasîs-i cihân
Ki olmuşdı meşhûr-ı devr-i zamân

Denâ'etde ana sagîr ü kebîr
Tutarlardı **Pinti Hamîd**'i nazîr (Cinânî/ Cilâü'l-kulûb, b.902-903)

Sükûnî, Nâbî (ö.1712) için yazdığı 10 beyitten oluşan hicviyesinde Nâbî için ağır ithamlarda bulunur. Yöneltiği eleştirilerden biri de onun cimriliğiyle alakalıdır. Esasında başka şairler de Nâbî'nin cimri bir kimse olduğunu beyitlerinde ifade etmişlerdir. Şaire göre; Nâbî o kadar cimridir ki Pinti Hamit'in bu husustaki şöhretini bile ortadan kaldırmıştır.

Şöhret-i **Pinti Hamîd**'i mahv kıldı hissetin
Habbezâ kim mel'anetde eyledin tahsîl-i tâm (Güzel, 2012: 318)

İskender Pala, Osman-zâde Tâib'in (ö.1724) Nâbî için;

Bahrî ki binâ eyledüğü çeşme-i bî-âb
Pinti Hamîd'ün itdüğü ihsânına benzer (Yatman, 1989: 160)

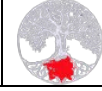
dediğini söyler. (Pala, 2010: 89) Ancak bu beyitte cimriliği hicvedilen Bahrî adında bir kimsedir. Onun yaptırdığı çeşmeden su akmaması, Pinti Hamit'in cömertliğine benzetilmektedir.

Bursalı Feyzî (ö.1771), devrinde yöneticilik yapan Hacı Abdullah için yazdığı bir bahâriyesinde onu eleştirmektedir. İfadesine göre; Abdullah Ağa, cimri bir kimsedir. Karun'dan daha fazla zengin olsa da onun cimriliği, Pinti Hamit'i bile rahmet ile andırır. Pinti Hamit bile onun yanında daha cömert sayılır:

Hakk budur kim olsa Kârûn'dan ziyâde devleti
Rahmet ile andırır **Pinti Hamîd**'i hisseti (Bursalı Feyzî Dîvânı, s.761)

Salih Nâilî'nin (ö.1876) Kenz-i Nesâyih adlı nasihât-nâmesinde cimrilik bahsinde Pinti Hamit anılmaktadır. Eseri neşreden araştırmacı beyitte yer alan Pinti Hamit'in I. Abdülhamid olduğunu ifade ederek şairin padişahı hicvettiğini ileri sürmektedir. (Balcı, 2011: 40) Biz bu

bilgilere şüphe ile yaklaşıyoruz.⁵ Zira Osmanlı'da cimri Hamit diye anılan padişah birinci değil ikinci Abdülhamit'tir. Ayrıca yazar, Pinti Hamit'in bir fıkra tipi olduğuna dair bir bilgi vermemektedir. Kanaatimizce Pinti Hamit, bir fıkra tipi olarak yazar tarafından bilinmediğinden böyle bir hatalı yorum meydana gelmiştir. Şair burada, yaşadığı zamanda Pinti Hamit gibi rezil insanların olduğunu söylemektedir:

Bir zamanlar var imiş **Pinti Hamîd**
Şimdi pek çok bulunur öyle pelîd (Balcı, 2011: 324)

Eşref Paşa (ö.1894), kendi talihinden dert yandığı kasidesinde kendisine yardımda bulunmayanları eleştirerek onların bu konuda gayretlerinin olmadığını söyler. Onların gayretinin cimriliği o kadar fazladır ki Pinti Hamit ile eşdeğer tutulmuştur.

Hisset-i himmeti ol gâyete ermişdir kim
Halk anı **Pinti Hamîd** ile tutarlar tev'em (Eşref Paşa Dîvânı, K.20/93)

Sâfi Baba'nın (18-19.yy) soylu kimseleri eleştirdiği beytinde; zamanın şan ve şeref sahiplerinin Pinti Hamit'e benzetildiği görülmektedir. Zamanenin ileri gelenleri, cömertlik ve misafir ağırlayıcılık tarzında hep Pinti Hamit gibi cimri davranmaktadır:

Edâ-yı şîve-i mihmân-nüvâz-ı hânedânîde
Bütün **Pinti Hamîd**'dir rûzgârın şimdi eşrâfı (Sâfi Baba Dîvânı, G.259/4)

SONUÇ

Bir fıkra tipi olan Pinti Hamit, 15. asırda Fatih devrinde yaşamış zengin fakat cimri bir tüccardır. Bazı kaynaklarda 17. ve 19. asırlarda yaşadığı ifade edilse de 15. asırda yaşadığı bilgisi Dîvân edebiyatına ait bir metinden hareketle ortaya konulmuştur. Cimri tabiatı, kendisinin bir asır içinde bir fıkra tipine dönüşmesine sebep olmuştur. 16. asra gelindiğinde artık fıkraları Osmanlı diyarına yayılmış haldedir. Ondan bahseden şairlerin yaşadığı şehirlere baktığımızda sadece İstanbul'da değil Bursa'da, Diyarbakır'da da fıkralarının bilindiğini göstermektedir.

Pinti Hamit'in manzumelerde üç şekilde zikredildiği görülmektedir. En fazla kaside ve kıt'a nazım türünde adına rastlanmaktadır. Şairler, kendi talihsizliklerini ifade ederken, memhudun övgüsü ve yergi vesilesiyle mukayese ve benzetme unsuru olarak kullanmıştır. En fazla hiciv manzumelerinde adı geçmektedir. Hiciv beyitlerindeki kurgu hemen hemen bütün beyitlerde aynıdır. Buna göre; hicvedilen kimse o kadar cimridir ki Pinti Hamit'in adını kimse ağzına almaz.

Pinti Hamit, kendisiyle zıt bir karaktere sahip cömertliğin timsali olan Hatem-i Tay ile çoğu zaman birlikte anılmaktadır. Şairlerin memdahun cömertliğini överken Pinti Hamit'i de anması bir çeşit uyarı olarak kabul edilebilir. Tespit edilen manzumelerde, Pinti Hamit ile ilgili herhangi bir fıkraya telmihin olmadığı görülmektedir. Ancak 16. asırdan itibaren her dönemde

⁵ Yine yazar; "Bâyezîde erdi hâtifden nidâ / Nefsini terk et de sonra gel bana" beytindeki Bâyezîd'i, Sultan II. Bâyezîd olarak ifade etmektedir. (Balcı, 2011: 41) Oysaki bu kişi ünlü sûfi Bâyezîd-i Bestâmi'dir. Hatiften ses duyması olayı meşhur bir hadisedir.

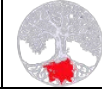

adına rastlanılması fıkralarının halk arasında yüzyıllarca anlatıldığıнын bir delili olarak kabul edilebilir.

Pinti Hamit gibi şahsiyetlerin Dîvân edebiyatı içerisindeki yerinin ortaya konulması, edebî metinleri doğru anlama noktasında önem arz etmektedir. Zira “Kenz-i Nesâyih” adlı eserde yer alan beyit için yapılan hatalı yorum, Pinti Hamit’in tam olarak anlaşılmasından kaynaklanmıştır.

REFERENCES

- AKDAŞ, Esra (2009). “Gelibolulu Mustafa Âlî ve Teşrifat-nâme” Dr. Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Üni.
- AYKANAT, Timuçin (2015). “Sâfi Baba ve Dîvânı” Dr. Tezi, Erzurum: Atatürk Üni.
- BALCI, Arzu (2011). “Nâilî’nin Kenz-i Nesâyih Adlı Eseri ve Nasihat Geleneği” Y.L. Tezi, İstanbul: Fatih Üni.
- BATİSLAM, Hanife Dilek (2013). “Dîvân Edebiyatında Latife ve Hezl” Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 22, Sayı: 1, s.s. 229-242
- CEYHAN, Âdem (2011). “17. Asra Ait İki Kitapçık: Nasreddin Hoca “Hikâye”leri ve Türk Atasözleri” C.B.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 2, s.s. 121-160
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet (1977). “Taşlıcalı Yahyâ Dîvânı” İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları
..... (1995). “Letâyif-nâmeler ve Nasreddin Hoca”, Türk Edebiyatı Dergisi, Sayı: 255, s.s. 23-25
- ÇINAR, Bekir (2007). “Taşlıcalı Yahya’nın Gencîne-i Râz Mesnevisinde Bir Nasrettin Hoca Fıkrası” Turkish Studies, Volume 2/4, s.s. 283-292
- EKİNCİ, Ramazan (2013). “Fehîm-i Kadîm’in Latîfeleri: Tercüme-i Letâyif-i Kibâr-i Kümmelîn” Turkish Studies, Volume 8/4, s.s. 749-768
  - EMEKSİZ, Abdulkadir (2009). “İstanbul Folkloru” Karaların ve Denizlerin Sultanı İstanbul, Cilt 2, (Haz: Filiz Özdem) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.s. 123-141
- ERGUN, Saadettin Nüzhet (1945). “Türk Şairleri” I-IV, İstanbul

- GÜZEL, Bilal (2012). “Kemiksiz-zâde Safvet Mustafa ve “Nuhbetü’l-Âsâr Min Ferâidi’l-Eş’âr” İsimli Şair Tezkiresi” Y.L. Tezi, Ankara: Gazi Üni.
- GÖNEN, Sinan (2004). “Prof. Dr. Saim Sakaoğlu’nun Fıkra ile İlgili Çalışmalarının Bibliyografyası” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 12, s.s. 218-230
- HAKVERDİOĞLU, Metin (2007). “Edebiyatımızda Lâle Devri ve Nevşehirli Dâmat İbrâhim Paşa’ya Sunulan Kasideler” Dr. Tezi, Konya: Selçuk Üni.
- KARAGÖZ, Sevinç (2004). “Feyzî Efendi Dîvânı” Y.L. Tezi, Sakarya: Sakarya Üni.
- KAYAOKAY, İlyas (2013). “Gül-i Tebrizî- Dîvân Edebiyatı Yazıları” Ankara: Akçağ Yayınları
- KURNAZ, Cemal (1997). “Dîvân Şiirinde Nasreddin Hoca” Türk Kültürü, 411, s.s. 37-46
- KURTOĞLU, Orhan (2016). “Zâtî Dîvânı-Gazeller Dışındaki Şiirler” Ankara: Sonçağ Yayınları
- ..... (2017). “Diyarbakırlı Lebîb Dîvânı” Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
- KÖPRÜLÜ, Fuat (1928). “Pinti Hamid” Türkiyat Mecmuası, Cilt: 2, s.s.415-416
- ÖZKAN, Mustafa (1990). “Cinânî - Cilâü’l-kulûb” İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları
- ÖZTEKİN, Özge (1997). “Râsih Dîvânı” Y. L. Tezi, Ankara: Hacettepe Üni.
- PALA, İskender (2010). “Aşina Güzeller” İstanbul: Kapı Yayınları
- SAVRAN, Nurdoğan (1989). “Bursalı Lâmi’î Çelebi’nin Letâifinin Erzurum Nüshasının Halk Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi” Erzurum: Atatürk Üni.
- SOLMAZ, Süleyman (2011). “16. Asır Şu’arâ Tezkirelerinde Nükte” Turkish Studies, Volume 6/2, s.s. 17-32

- SUNGURHAN, Aysun (2017). “Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Tezkiretü’ş-Şu’arâ” Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
- TANRIBUYURDU, Gülçin (2006). “Eşref Paşa Dîvânı” Y.L. Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üni.
- TÜRKMEN, Seyfullah (2009). “Atasözü ve Deyimlerde Yaşayan Kişi Adları” Dil Araştırmaları, Sayı: 4, s.s. 101-119
- YATMAN, Mustafa (1989). “Osmanzâde Tâ’ib Dîvânı’ndan Seçmeler” Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- YILDIRIM, Dursun (1999). “Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları” Ankara: Akçağ Yayınları
- YILMAZ, Kadri Hüsnü (2011). “Hâmî Ahmed Dîvânı” Y. L. Tezi, Ankara: Gazi Üni.